

БІБЛІОТЕКА КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ
Ч. 8

ІВАН НІМЧУК

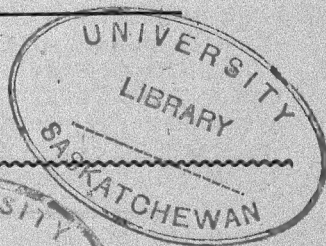
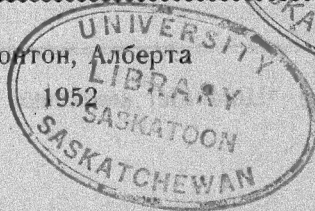
Початки організаційного життя канадійських українців

СПОМИНИ АЛБЕРТІЙСЬКОГО ПІОНЕРА

MEMOIRS OF
AN ALBERTA UKRAINIAN PIONEER

Едмонтон, Алберта

1952

734989

Ч. 19/52

Позволяється друкувати.

Від Єпископського Ординаріату
НІЛЬ, Єпископ.

Едмонтон, 5. травня, 1952.

Ціна цієї книжечки 25 центів.

ВСТУПНЕ СЛОВО

В книжечці, що її читач має перед собою, поміщений витяг з широких споминів п. Івана Німчука, що обіймають чотири великі зшитки по 120 сторінок кожний. В тих зшитках автор описав своє рідне село Джурин у пов. Чортків, Західна Україна, ще перед 1896 роком, потім свою подорож до Канади і вкінці переживання свої та своїх найближчих на канадійській землі аж до 1924 року. Цей витяг з дуже цікавих споминів п. Івана Німчука помістили едмонтонські "Українські Вісті" в числах 4 - 8 з січня - лютого 1952 р. на закінчення цілої серії піонерських споминів багатьох інших авторів, що друкувалися там в 1951 році для відзначення 60-річчя праці й осягів українських поселенців у Канаді. Але, перевидаючи цей витяг окремою книжечкою, автор доповнив свої спомини ще кількома прізвищами тих громадян, що в описаних ним подіях відіграли позитивну роль, як теж кількома цікавими подробицями, на які звернули йому увагу листовно живучі ще учасники тих подій, прочитавши його фейлетони в "Українських Вістях."

Автор цього опису початків нашого організаційного руху в Алберті — це заслужений фармер-піонер з околиць Стар-Скаро, якому перейшла вже 70-ка (уроджений 1881 р.). До школи в своєму рідному Джурині ходив він недовго, бо всього чотири роки. Зате він читав у своєму житті дуже багато, бо був з молодих літ і є ще тепер гарячим приятелем доброї книжки і доброго часопису, які й дали йому змогу не тільки поширити своє загальне знання, але й допомогли виробити собі ясний погляд на церковно-релігійну і національно-громадську сторінку нашого українського життя взагалі та українського життя в Канаді зокрема. Наш автор завдяки добрій пресі і книжці, з якими не розставався ніколи, має здавна устійнений здоровий світогляд релігійний і національний, що пробивається виразно і з різних сторінок його споминів. Своім виробленим поглядом на багато справ нашого життя може п. Іван Німчук стати добрим прикладом і для багатьох українців навіть з високою університетською освітою, які виявляють у таких справах нерідко недостачу знання, а то й повне невіжество, через що й приносять нераз велику шкоду нашій загальній справі.

Поданий тут уривок зі споминів п. Івана Німчука, мого односельчанина і навіть кривного, якого я пізнав щойно

після свого приїзду до Канади, три роки тому, цінний передовсім своїм багатим фактичним матеріалом. Справді: як рідко який інший автор подібних споминів, він наводить таку масу прізвищ людей, різних даних і фактів та всяких характеристичних подробиць, що все те робить його спогади не тільки дуже цікавими, але й цінними, як для дослідника українського життя й побуту в Канаді, так і для найширшого кола читачів з усіх слоїв населення.

Пильні читачі цих споминів в "Українських Вістях" висловлювали в листах до редакції передовсім свій подив для досконалої пам'яті їх автора та для його спокою, совісности й об'єктивности, з якими він описує і зворушливо-гарні, і трагічно-сумні події, що їх доводилось переживати на початках українським католицьким вірним у місцевості Стар в Алберті впродовж таких довгих років. Це свята правда і з цього погляду ці спомини, зокрема ж висновки автора, можуть мати неабияку виховну вартість, бо українці-католики у Стар не тільки не заломились під тягарем різних сумних та болючих подій, але навпаки: ще більше загартувались та скріпились і є нині зразковою, дійсно одною з найкращих парафій у Канаді.

Доброю прикметою споминів п. Івана Німчука є теж простий, звязкий його виклад і чиста українська мова, яку зрозуміє легко кожний читач. З усіх цих причин ці короткі спомини варто би поширити масово.

Тут слід би ще зазначити, що п. Іван Німчук, який на старості своїх літ поселився на постійний побут у містечку Лемонті, виховав разом зі своєю дружиною Анною з Мальованих усіх своїх семеро дітей (5 хлопців і 2 дівчини) на добрих і чесних католиків. Саме найстарший їх син Стефан був тим, що не пошкодував часу і поміг батькові зібрати в різних урядових установах в Едмонтоні деякі потрібні дати й дані, особливо про затяжний процес за посідання церкви у Стар. Йому треба завдячити, що наведені в книжечці дати й дані є точно перевірені і не викликають ніяких сумнівів.

Видання цієї книжечки, яку треба вважати цінним припинком до історії українського поселення в Канаді, повинно стати спонукою до публікації подібних книжечок-монографій про різні інші українські оселі та парохіяльні громади в цьому краю. Подбати про видання таких споминів-монографій — це обов'язок усіх свідомих українців у Канаді.

Д-р Іван Німчук

Едмонтон, 1. травня 1952.

Неструдженим українським піонерам у Канаді
ці спомини присвячую. — Автор.

Ізда до Канади.

До Канади прибув я зі своїми родичами Пилипом і Ксенею з Дзьобів із села Джурин, повіт Чортків, на початку березня 1897 року. Їхало враз з нами кілька родин односельчан, як теж із сусідніх сіл. Мав я тоді 16 років та з великим зацікавленням оглядав усе в часі нашої подорожі через різні європейські краї, океан, а головню в часі подорожі по Канаді. Бо це ж була та країна, де мали здійснитись наші мрії, де ми мали зажити свободнішим та вигіднішим життям. Переїжджаючи просторі терени цієї нової країни, ми розчаровувались, коли сотками миль перед нашими очима пересувався скалистий та лісистий терен Онтерія, то знову тішились, коли віхали на безмежні прерії Західної Канади.

І так, снуючи різні думки, ми через Вінніпег і Калгарі заїхали до Страткони (нинішній Південний Едмонтон). Тут кінчилась тоді залізнична дорога. Більшість з нашої групи залишилась у Вінніпегу, а ми і ще кілька родин їхали до місцевості Едни (нинішній Стар). Цілу цю округу звали тоді Бівер Крік від потоку, який впли-

ває з Бівер Лейку і впадає до ріки Норт Саскачеван. В місцевості Една повсталала перша українська оселя в Канаді, яку

Іван Німчук, автор споминів, зі
своею дружиною Анною. Світлина
з 1950 року.

започаткувало шість родин із сіл Небилова і Перегинська, пов. Калуш. Ті родини поселились тут у 1894 р. Це були: Ми-

хайло, Федір і Микола Мельники (рідні брати), Михайло Пулишій, Василь Феняк і Петро Мельник. Того самого року переселився сюди М. Тичковський, що разом з Антоном Пайшом прибули до Алберти в 1892 р. та осіли на фармах між Форт Саскачеваном і Брудергаймом. (Ці два були справжні перші українські фермері-гомстедовці в Канаді). Іван Пилипів, коли вдруге вернувся до Канади 1893 р., також осів був на фармі коло цих двох. Та коли ця більша група осіла коло Едни (Стар), то Пилипів з Тичковським переселились коло них. Тут поселився був також приятель мого тата, Йосиф Дзівенько зі Слобідки Джуринської, в 1896 р. Коли він написав листа до свого брата в нашій селі, в якому описав згадану місцевість, то це найбільше спонукало нас до виїзду до Канади. Також книжечка проф. Олеськова немало причинилась до цього рішення. Один примірник цієї книжечки переховувався в мене донедавна.

Виїзд на фарми.

Замешкали ми кілька днів в імміграційнім домі, а в міжчасі чоловіки найняли візника і поїхали оглянути кольтонію Една. По кількох днях вернулися вдоволені, бо хоч земля була вкрита грубою верствою снігу і не можна було як слід всього оглянути, то все інше показува-

ло, що в цій місцевості є добрі можливості на поселення. Підчас відсутности чоловіків приїхав був якийсь наш поселенець з фармів з тої самої околиці і зайшов до імміграційного дому. Наші жінки зараз його обступили, бо цікаво їм було дещо довідатися про життя на фармах. Розмовляючи з ним, дуже дивувались, чого його обличчя було таке чорне (обгоріле). Ми не знали, що заки заїдемо на фарми, то і нас канадійський березневий вітер обсмалить так само.

З поворотом чоловіків приїхало до Страткони кількох поселенців саньми, щоб забрати прибулих іммігрантів на фарми. Нашу родину забрав Василь Феняк і завіз до Миколи Мельника, де ми коморували кілька місяців. З вдячністю і пошаною підкреслюю тут гостинність тих перших наших поселенців, які так охоче і щиро приймали новоприбулих по своїх хатинах-землянках, заки ті нові поселенці могли дещо собі придбати. Робили вони це в більшості безінтересовно або за дуже малим винагородженням.

На весні тато заплатили фарму (гомстед), збудували хату (землянку) і ми забрались на своє. Переживали ми всякого роду піонерські труднощі. Не буду їх описувати, бо вони небагато різнились від тих, що їх переживали всі інші піонери.

Я радше подам коротко дещо про початки організаційного життя в тому часі.

В Старім Краю життя нашого народу було тісно звязане з Церквою, що було видно найкраще з парафіяльного співжиття. Священик -- це була особа, до якої наш селянин спішив по пораду й розраду. Опинишись на широких просторах Канади, майже дикого терену, де серед важких труднощів приходилось йому починати нове життя, він не мав ні тої поради, ні тої розради тоді, коли йому їх треба було якнайбільше. І це є той сумний факт в історії української іміграції в Канаді, що коли інші імігруючі народності, як французи чи німці. їхали зорганізовано разом зі священиками, як проводирями, то наші люди їхали самі, без ніякого проводу, залишені на поталу всяких несовісних типів, які саме на таку нагоду чигали.

Перший священик.

Коли до американської української газети "Свобода" дійшли вістки, що в Канаді почали основуватись українські оселі, видавництво згаданої газети вислало свого співредактора о. Нестора Дмитрова до Канади, щоб він провірив, серед яких обставин живуть тут наші поселенці. У Велику П'ятницю прибув він до Едмонтону і тут в іміграційнім домі зустрів-

ся з великим числом, щойно прибулих наших поселенців, які журились, як будуть святкувати перший свій Великдень у Канаді. О. Дмитрів потішав їх, а щоб відрадніше пройшли їм свята, порадив, щоб постаралися хоч про деякі з великодніх страв, які він посвятить. Всі метнулись до крамниць, купити, що було потрібне, прикладили і зложили півколом в одній кімнаті іміграційного дому. І тут о. Дмитрів перевів наш український традиційний обряд свячення пасок, перший раз на канадійській землі.

До нашої околиці приїхав о. Дмитрів у Велику Суботу 24. квітня 1897 р. Блискавично рознеслась вістка по цілій околиці, що приїхав греко-католицький священик та що в неділю буде мати у школі Воскресне Богослуження.

Почались гарячкові приготування до цієї переважної події, бо ось має відправитись перша наша Воскресна Служба Божа в Канаді. Жіноцтво приладило паски та іншу великодню поживу і спішають до Лаймстовн Лейк школи на відправу. Хоч відправа відбувалася в невеличкім будинку при малім столику, що служив за престіл, то настрій серед поселенців того дня був дійсно надземський. А вже як о. Дмитрів почав "Благословенно царство," і заспівав "Христос воскрес, то з очей буквально всіх по-

селенців, поплили сльози — сльози радості і разом смутку. Радості, що ось мають нагоду бути перший раз на відправі, і то великодній, у Канаді, а смутку, бо всі пригадували собі великодні святкування в Старім Краю. Проповідь о. Нестора Дмитрова пам'ятають по нинішній день. Загрівав нас до взаємної любови, до витривання у вірі, до підтримання в собі сильного духа, до поборювання важких початкових невгод і труднощів. Тоді ж він заявив, що наш нарід у Канаді має перед собою світлу будучність та що в скорім часі він вибеться і вийде на передовий ступінь. Дійсно пророчі слова.

Дякували на цій першій відправі Микола Шпачинський, Антін Савка й Іван Гавриленко.

На цім першій богослуженні були оці піонери цієї околиці, всі вже покійні: Федір Мельник, Михайло Пулишій, Петро Мельник, Іван Пилипів, Василь Феняк, Ілько Синятович, Андрій Пайш, Петро Кінаш, Іван Сахман, Василь Лопушинський, Микола Тичковський, Іван Темняк, Михайло Мельник, Микола Мельник, Іван Данчук, Кость Немирський, Лев Процінський, Пилип Німчук, Петро Німчук, Іван Самборський, Іван Дубровський, Матвій Стецик, крім того кілька жінок і старших дітей. З тодішніх хлопців старших і молодших, що були на

тій відправі, живуть ще громадяни: Василь Пулишій, Василь Мельник, Федір Мельник, Василь Пилипів, Петро Феняк, і автор цих рядків.

У великодній понеділок о. Дмитрів знову відправив богослуження у школі, а у вівторок у хаті Івана Гальки на Восточі. Після того до кінця тижня він відвідував наших поселенців у цій околиці. Мав теж відправу в хаті Івана Данчука.

Заснування першої церковної громади.

Відтак у Томину неділю по Сл. Божій о. Дмитрів посвятив місце на цвинтар на фермі, призначеній урядом на церковні потреби. Він порадив теж, щоб закопати хрест та обгородити. Хрест спорудили й закопали Михайло Мельник і Василь Лопушинський. Вибрано комітет, у склад якого входили: Кость Немирський, Іван Данчук, Михайло Мельник, Михайло Пулишій і Іван Сахман, секретарем назначено Миколу Шпачинського. Тоді о. Дмитрів перевів теж збірку на фонд будову церкви. Записано було до книжки таке: Року 1897, підчас посвячення цвинтаря о. Дмитровим, перша збірка на греко-католицьку церкву на Бівер Крік, Алта, принесла, 2. травня 1897 року, \$5.00. Так основано першу нашу церковну громаду в Канаді.

Побувши між нами ще кіль-

ка днів, о. Дмитрів відїхав назад до Злучених Держав, обіцяючи, що незабаром приїде знову. При нагоді заперенумерувало собі кількох поселенців, і я між ними, газету "Свободу."

Поселенців прибувало щораз більше і поселявались вони на всі сторони від нашої оселі.

Приїзд російських батюшків.

Подумає дехто, як то сталося, що російські батюшки так скоро з'явились між українськими поселенцями, які всі були греко-католиками. Справа була проста. Коли Злучені Держави закупили від Росії Аляску, то Російська Православна Місія, яка обслуговувала своїх вірних, зовсім певно застерегла собі право до дальшої праці і кожного часу була готова до услуг. Тож коли між нашими поселенцями зачали кружляти поголоски, будьто би галицькі греко-католицькі священики не хотіли виїздити до Канади, чотири поселенці цієї околиці, які мешкали дещо на схід від Стар (Едни) в місцевості Восток, а саме Антін Савка, Іван Галько, Федір Немирський та Іван Лакуста, порадились між собою, щоб звернутися в цій справі до Російської Православної Місії. Вони були прихильниками москвофільського руху і читали видання "общества Качковського", то

робили це зовсім свідомо. І вже восени 1896 року написали вони просьбу до російського православного єпископа Николая в Сан Франціско, який був єпископом на Аляску й Алеутські острови, щоб він вислав сюди своїх батюшків або приїхав самий. В січні 1897 р. мали вже від нього дуже прихильну відповідь, датовану 8. (20.) січня того року. По других зборах, на яких цей лист відчитано, написали йому знову листа зі всіма подробицями. У відповідь на нього (в лютім 1897 р.) єпископ Николай обіцяв, що після його обїздки Аляски десь по Великодні того року він прибуде до них, та що дуже тішитися, що вони хочуть "навернутися" до православія. Дальше обіцяв, що батюшки з міста Сіятел у ЗДА будуть відвідувати їх кілька разів на рік. Відпис цих листів єп. Николая зберігаю і досі у себе.

Ці, сказати б, незаметні збори кількох одиниць дали початок російському православію серед наших поселенців, яке в короткому часі принесло чимало клопотів, сварок, роздорів і довгий та коштовний процес.

Сам єп. Николай до наших поселенців не прибув, зате прибули на Восток (до Стар не поступали) в Зелені Свята 1897 р. два російські батюшки (Александров і Каменев), що там на

подвірю коло хати Федора Немайського мали богослуження. Були на тій відправі і деякі з наших парафіян із шойно недавно передтим основаної греко-католицької парафії в Стар. Але це прав. богослуження їм не подобалось, бо воно виявилось для них зовсім чуже, незрозуміле, тим більше, що батюшки говорили до них по російськи. Зате подобалось кільком москвофілам. І вислід цього побуту батюшків у Восток був такий, що незабаром і там почали думати про будову церкви, але православної, на що Російська Місія відразу давала грошеву поміч.

Відвідини французького еп. Легалья.

Французький єпископ Легаль, помічник еп. Грандена в Ст.

Преосв. Еміль Легаль

Преосв. Віталь Гранден

Алберт, відвідав нашу оселю в серпні того самого року. Він теж відправив Богослуження в школі для наших людей і виголосив до присутніх поселенців проповідь, закликаючи їх до любови й витривання у своїй греко-католицькій вірі, яку привезли зі Старого Краю. Накликував теж, щоб не важко переходили на російське православ'я, яке пропагували вже тоді російські батюшки в сусідній околиці Восток. Говорив еп. Легаль по англійськи, а перекладав його проповідь молодий Василь Пулишій, син Михайла, який служив у фермерів англійців і скоро підхопив англійську мову. На другий день єпископ Легаль відправляв Богослуження вже в шатрі на фермі через дорогу від Пулишія. Тут теж звінчав

одну нашу молоду пару. Це було мабуть чи не перше вінчання між українськими поселенцями в Канаді. Жінка з цього подружжя живе тепер в Едмонтоні. Єпископ обіцяв тоді, що буде старатися про наших священиків та що навідається знову до нас, як приїде ще раз о. Дмитрів. Це були перші архієрейські відвідини наших поселенців у Канаді.

Поселенці раділи відвідинам єпископа Легалья і коли він відїздив, нанесли йому хліба, масла, сира, яєць і навіть кілька курей. Єпископ відмовлявся брати ті дарунки, але радів прихильністю поселенців. Дуже добрими словами згадує єп. Легаль родину Мих. Пулишія в своїм записнику, де пише про її шире відношення до нього коли він там перебував.

Другий приїзд о. Дмитрова.

Восени 1897 р. о. Нестор Дмитрів навідався ще раз до нас і в неділю 3. жовтня на Службі Божій, яку відправляв знову у школі, був присутній єп. Легаль, який при кінці уділив вірним архієрейського благословення.

По відправі перейшли ми всі на церковну площу, де вже було привезено трохи будівельного дерева. Тут єпископ знову остеріг поселенців перед загрозою російського православ'я, обіцяв допомогти в будові церкви та поробити ста-

рання про постійного священика і заплатити в уряді за церковну землю.

Цим разом був о. Дмитрів між нами три тижні. Помагав він возити дерево і одної неділі перед своїм відїздом посвятив місце під церкву.

Перші колядники.

В день Різдва Христового 6. січня 1898 р. зібрались ми з колядою на церкву. Перед вів'язом Микола Шпачинський, а я складав поселенцям святочні бажання. Поселенці дуже радіувались нами та щиро жертвували на будову церкви. Відвідавши й найдалше поселених людей, ми заколядували тоді \$42.00.

Пригадую собі таку подію з тої коляди: Пізно вечором заїхали ми на подвір'я поселенця Матвія Стеценка, який мешкав недалеко від нас. Мешкання його складалося з викопаної ями в пісковім горбку, прикритої зверху воринням, сіном і землею. Були три кімнатки: кухня, спальня і комора, стіни виліплені деревом і все чистенько уладжене. Тому, що я знав вхід до цієї землянки, ми три з гуртка скоренько зайшли до середини, а два інші лишились, щоб припнати коні. Коли ж хотіли зайти до середини, не знали куди. Ходили, стукали, аж врешті потрапили на дах, тобто покриття цієї домівки, і зачали кричати. Я вийшов і за

провадив їх до середини. Відколядувавши, колядники з великим зацікавленням оглядали це мешкання.

Треті відвідини еп. Легалья.

19. лютого 1898 р. єпископ Легаль ще раз відвідав наших поселенців у Стар і заповів, що буде мати відправу у школі наступного дня, тобто в неділю. Цим разом ночував єпископ у поштаря в Стар і коли в неділю рано приїхав до школи, то не застав там нікого. Тому, що час розголосу про відправу був короткий, мабуть небагато людей довідалося про відправу, а до того ще була тоді заверюха. Тоді єпископ пустився в дорогу до Пулишія, але здибався з ними на дорозі. Стало на тім, що єпископ відправить богослуження в їх хаті. На цім богослуженні було всього сімох поселенців. По відправі обговорювали справу будови церкви. Єпископ запевняв, що дасть поміч та що незадовго приїде греко-католицький священник. Вже було привезено 120 логів (бервен), з чого лиш кілька було обтесаних. Будівничому давали за вибудування церкви \$130, але він казав, що це замало. Ще обговорювали різні справи, з чого єпископ робив висновок, що не всі співпрацюють добре, а спихають всю роботу на кількох.

Найстарші піонери.

В березні 1898 р., кілька тижнів перед приїздом до нас о. П. Тимкевича, переїхали з Манітоби до Алберти Василь Єлиняк з родиною і Михайло Романюк також з родиною. Вони обидва поселились кільканадцять миль на полудневий схід від нас в околиці Чипмен. Обидва ці поселенці ще живуть і є найстаршими віком українськими піонерами. Єлиняк, один із двох перших, які, що так скажу, відкрили Канаду для наших людей у 1891 р., а Романюк один із гурта тих перших переселенців, які вибрались до Канади в 1892 р. з родинами на постійне поселення. Заохотив їх до цього кроку Іван Пилипів, який на початку 1892 р. вернувся до краю по родину та розголосив у селі про багату нову країну.

Будова церкви і приїзд о. Тимкевича

На весні 1898 р. почалась будова церкви. А з приїздом нового священника о. Павла Тимкевича, якого вислано нам на прохання єпископа Легалья, праця пішла жваво вперед. О. П. Тимкевич прибув до нас також у Страстнім Тижні. Великдне Богослуження він відправив у хаті Федора Мельника. Знову настала велика радість між поселенцями, знову текли сльози зворушення й радости. О. Тимкевич, молодий віком,

Перша українська католицька церква в Стар, Алберта.

був симпатичної вдачі і добрим промовцем. Щирим серцем взявся він до праці, їздив поміж найдальших поселенців, організував церковні громади. Словом: хотів зробити багато. Найбільше часу вклав у розбудову нашої молодшої парафії. Дня 15. травня 1898 р. відсвяткували ми під його про-

водом 50-річчя скасування панщини в Галичині і на пам'ятку закопали хрест на розі площі, на якій вже будувалась церква.

Та сумним фактом було те, що о. Тимкевич мусів поневірятись на станції в самотнього англієця. (Кілька родин англієців з Онтерія і норвежці зі Злучених Держав поселились

тут 1892 р. і наші поселенці з ними сусідували). Правда, що в наших людей не було ще відповідних хат, але все ж таки котрийсь з поселенців міг би був перетримати священика якийсь час, заки були б збудували йому яку-таку хатину. І це поневіряння мабуть найбільше подіلالо на о. Тимкевича, бо він восени відїхав від нас назад до Злучених Держав. Останнє Богослуження відправив він на Преображення Господнє 18. серпня 1898 р. і прощаючись, лишив нам деякі церковні книги та напоминав, щоб ми щонеділі сходились до церкви на молитви.

Справа запису церковної площі.

В цьому розділі вернуся ще до одної справи, а саме до запису церковної площі, бо ця справа наробила була також немало клопоту. Ця подія відбулася ще підчас побуту о. Павла Тимкевича. В часі будови церкви, що її будував будівничий Глухий за \$200, коли полагеджувано якісь урядові справи, виявилось, що еп. Легаль заплатив землю так, як обіцяв, але записав її на римокатолицьку єпископську корпорацію. Аплікація на 40 акрів церковної землі була внесена еп. Легалем в уряді 26. січня 1898 р.

Це дуже занепокоїло поселенців, а ще як о. Тимкевич

сказав, що коли щось візьмуть від французького єпископа, або від російської місії, то будуть належати до них, то люди зараз врадили, щоб землю відобрати. На зараз же скликаних зборах вибрано делегацію в складі: Михайла Пулишія, Федора Мельника, Василя Феняка, Івана Пилипова і Миколи Шпачинського. Вони всі враз з о. П. Тимкевичем поїхали негайно до Ст. Алберт, де мешкав єпископ Легаль, щоб полагодити цю справу. Та не застали його вдома, бо він вже кілька днів передтим виїхав був до Риму звітувати Св. Отцеві зі своєї праці. Розуміється, що еп. Легаль представив Св. Отцеві пекучу потребу греко-католицьких священиків для українських поселенців та загрозу для них від різних ворогів.

Тоді виявилось наглядно серед наших людей незрозуміння справи. Добровільні старання і поміч еп. Легалья з одної сторони та якась недовірливість і підозріння з другої, від чого не був вільний також о. Тимкевич. Наприклад еп. Легаль хотів дати о. Тимкевичеві ту саму платню, що і своїм священикам, бо бачив, що поселенці були ще забідні, щоб могли його удержати. Але він відмовився від цієї помочі. Цілком певно, що якби був цю поміч прийняв, то міг би був удержатись між поселенцями,

та й було б не прийшло до того, що сталося пізніше. Але наші люди і з ними й о. Тимкевич боялися французької опіки, хоч вона не тільки нічим не грозила ні нашій Церкві, ні нашій національності, а навпаки: несла нам в початках велику допомогу. Та й запис церкви на корпорацію еп. Легалья можна було змінити дуже легко пізніше, коли Преосв. Никита Будка постарався про корпорацію нашої Церкви в Канаді.

Священик, який офіційально заступав еп. Легалья підчас його відсутности, побачивши, що делегація разом з о. Тимкевичем дуже затривожена справою запису землі, погодився на те, щоб її переписати на членів парафії. На місце римо-католицької єпископської корпорації вписали імена та прізвища Михайла Пулишія, Михайла Мельника й Івана Пилипова. Пізніше на їх імена і прізвища був виданий контракт. Це й стало пізніше нещастям парафії.

Еп. Легаль ще раз в околиці.

Четвертий раз єпископ Легаль був у цій околиці 30. квітня 1899 р. До наших поселенців уже не поступав, почувавшись певно небажаним з приводу події із записом церковної площі. Заїхав він тоді до Бартка Пруса, який був римо-католиком. Прибуло ще

кількох його сусідів, римо-греко-католиків, і єпископ відправив їм богослуження. Тому, що це був теж український Великдень, багато наших принесли паски до посвячення. Єпископ зробив радо́цю прислугу. Тоді наші люди відспівали кілька воскресних пісень, після чого єпископ Легаль промовив до учасників по англійськи. Перекладав Йосиф Дзівенько.

Старання про нового священика.

Після виїзду о. П. Тимкевича восени 1898 р. ми залишились довший час без священика. В міжчасі викінчили ми церкву і сходились до неї кожної неділі і свята на спільні молитви. Співали сами Утреню і Вечірню та набожні пісні.

Єпископ Легаль, передбачуючи небезпеку від російського православ'я, робив постійні старання про постійних греко-католицьких священиків. У порозумінні з архієп. Лянжеве-ном зі Ст. Боніфас висилає він визначного місіонаря о. Лякомба до Риму, відтак до Митрополита Шептицького і навіть до цісаря Франца Йосифа, де він робив заходи в цій справі.

Тимчасом десь при кінці лютого 1900 р. вчитали ми в американській "Свободі" оголошення о. Івана Заклинського, гр.-католицького священика в Злучених Державах, в яким він

подавав, що пошукує місця. Найближчої неділі на зібранні в церкві вирішено одноголосно написати до о. Заклинського, чи не погодився б до нас приїхати. Цього листа писав я до нього власноручно. За пару тижнів ми мали відповідь від о. Заклинського, в якій він бажав ширших інформацій про нашу парафію. Ця справа дуже зацікавила всіх поселенців, і на більшому зібранні 1. квітня 1900 р. в листі, що його писав Петро Зварич, подано йому всі подробиці. Відпис цього листа маю також у себе.

Приїзд о. Івана Заклинського.

По упливі кількох тижнів дня 20. липня 1900 р. прибув до Стар о. Іван Заклинський та почав працю і вже дня 5-го серпня того ж року при великим числі поселенців посвятив нашу церкву, першу українську греко-католицьку церкву в Канаді. Замешкав він був у домі Федора Мельника зараз через дорогу від церкви. О. Заклинський взявся відразу до щирої праці. Крім обслуги нашої парафії він виїздив на дальші колонії, організував наші громади, посвячував цвинтарі та обслуговував вірних по всіх закутинах.

Поява батюшки Корчинського.

Як я вже згадував попередньо, нові поселенці стали прибувати масово. Тепер вже і-

хали й такі, що везли з собою дещо грошей і, приїхавши сюди, закуплювали фарми від наших сусідів норвежців. Розуміється, фарми вже були дещо вироблені і такі поселенці відразу вважались за заможніших. Вони з місця приставали до парафії і дуже цікавились її розвитком та давали нераз більші жертви на церкву.

Десь у цій часі йшла вже будова рос. православної церкви на Восток. Очевидно, не обійшлося без того, щоб деякі з наших поселенців не поїхали туди тоді, як батюшки там деколи відправляли. Релігійна католицька свідомість серед нашого народу тоді високо не стояла. І там наших людей завжди зустрічала москвофільська пропаганда, зв'язана з православ'ям, яка помаленьку робила своє.

Та найбільшу діяльність повів у тому напрямі батюшка Яків Корчинський (родом з Великої України), який на поручення російського еп. Тихона в Нью Йорку прибув з Аляски до Востoku 12. листопада 1900 р. Був це незвичайно меткий і здібний організатор, говорив по українськи і був мабуть спеціально вишколений до праці по нових оселях. Він зараз відвідав майже всіх наших поселенців також на Стар. А що в тім часі поширилась була між поселенцями якась слабкість, на яку хорували майже в кожній

хаті, то він мав з собою якісь ліки, які всюди лишав, та благословив усіх. Таким поведенням він викликав зацікавлення до себе та до російського православ'я, а вже найбільше в тих, що передтим стрічалися з іншими батюшками.

В тім часі в сусідній околиці, а саме у Скарі, Іван Сахман і Василь Лопушинський, які теж брали участь в організуванні церковної громади в Старі, почали заходи в справі заснування парафії у Скарі. Цвинтар в однім місці вже там був, посвятив о. Тимкевич, а відтак в іншій місці о. Заклинський. Це було теж на окремій фермі, призначеній урядом на церковні потреби. Перше місце показалося якесь не вигідне, бо там ударив грім у закопаній на цвинтарі хрест, тому люди вибрали інше. Але коли два згадані поселен-

Друга церква в Старі, яка згоріла.

Теперішня церква в Старі.

ці та інші з ними почали хилитись до російського православ'я і виглядало, що заберуть і цілу церковну площу за собою; тоді один передовий член тої громади, заслужений піонер Іван Кут, повів справу так добре, що уряд, передбачуючи і тут клопіт, розділив 40-акрову площу на дві половини. Одну призначив для греко-католиків, другу для православних. Та вийшло так, що роздільна лінія перетяла цвинтар на двоє і він стоїть так і сьогодні, немов спільний. З одного боку, того цвинтаря стоїть тепер прекрасна й величава греко-католицька церква, з другого російська православна, і число визнавців якої зменшується з року на рік.

Сахман і Лопушинський запросили до себе Корчинського з відправою одної неділі на початку грудня 1900 р. Це бого-

служення відбулося в хаті Лопушинського, на яке приїхав був також Іван Пилипів, де він вперше познайомився з Корчинським. Після цього вже було видно, що щось коїться, коли передовий член парафіяльного комітету церкви в Стар, де був тоді вже свій священник о. Заклинський, почав ходити на православні відправи.

Початок роздору.

1900-ий рік добігав до кінця і при обрахунках грошового стану парафії виявилось, що в церковній касі бракували 74 долари. Закинено вину комітетові — Михайлові Мельникові, Михайлові Пулишієві й Іванові Пилипову та касієрові Федорові Мельникові. А вони склали вину на о. Заклинського, будьто то він задержав призначені гроші при собі. При цій нагоді закидали йому ще й інші непотрібні речі. Тут відразу створилися дві групи. Більшість парафіян була по стороні о. Заклинського, меншість проти нього. В день св. Николая 18. грудня 1900 р. на зборах у церкві оголосив о. Заклинський новий комітет, в яким з давніших членів лишився тільки Михайло Мельник; всі інші були нові: Павло Пасемко, Петро Мельник і Михайло Підруцький, якого назначено касієром. Інші зі старого комітету не хотіли далі бути в уряді. Вони передали новим чле-

нам комітету книжки і касу і здавалося, що все в порядку. Але в міжчасі давніші члени комітету мабуть зговорились між собою, чому то вони мали б вступатися з церкви кому іншому та ще й таким, що прийшли вже на готове (прис- таям). Сказали вони собі так: "Та ж земля записана на нас, церкву поклали ми і про все старалися, а тепер мали б вступатись?" І в неділю 27. січня 1901 р., коли в хаті Петра Мельника зійшовся був новий комітет і члени старого (не всі) для полагодження деяких справ, підчас суперечки за виказ якоїсь посвідки Пулишій вирвав церковну касу (схри- ньку, що замикалась на ключик, у якій переховувано гроші і важні папери) з рук Підруцького та подав її Фенякові, кажучи: "Ти тримай схри- ньку, а я буду тримати ключ". І вийшли обидва з хати.

День перед цю подією з церковного касою Іван Пилипів стримав переїжджаючого попри його хату о. Заклинського, щоб охрестив його дитину. Але він відмовився, кажучи Пилипову, що він не належить більше до нього. І вже другого дня, саме тоді, як відбувалася щойно описана подія з церковною схри- нькою, Пилипів привіз батюшку Корчинського, щоб охрестив його дитину, а вечором у хаті Федора Мельника вже велась перего-

вори з Корчинським про перехід на православ'я. Присутні там були: Михайло Мельник, Мих Пулишій, Іван Пилипів, Федір Мельник, Василь Феняк, Петро Мельник, Микола Тичковський. По довгих нарадах вони погодилися з Корчинським, щоб приїздив правити в церкві у Стар. Петро Мельник і Тичковський протестували проти цього, кажучи, що вони не сміють робити того, що самі хочуть. Але Феняк відповів, що "нас є п'ять і можемо робити, що самі хочемо". Петро Мельник сказав на це, що за це може бути процес, але вони заявили, що так йдуть за Корчинським.

Нові члени комітету ходили до Пулишії, щоб він віддав церковну касу і ключі до церкви, та він відправив їх такими словами: "Я їх не дам, хочби навіть і скувались мене".

Виреклися своєї Церкви.

На 1-го лютого 1901 р. всі згадані прихильники Корчинського поїхали до прав. церкви на Восток, де прилюдно виреклися католицької Церкви і перейшли на православ'я. І вже на другий день, 2. лютого 1901 року, батюшка Корчинський перший раз вступив до греко-католицької церкви на Стар, де відправив Вечірню. А на третій день — це була неділя — відправляв там Службу Божу. За тиждень, в неділю 10. люто-

го, о. Заклинський бажав вступу до церкви, щоб звінчати одну молоду пару. Старі трости зразу відмовляли, але потім отворили церкву. О. Заклинський задумав ще був якось залагодити цей роздор і заповів збори, які мали відбутися в хаті Федора Мельника. Та старі трости на це не згодились. Потім всі люди (крім тих п'яťох) переїхали до хати Павла Пасемка і там нараджувались.

Ворожнеча чимраз більшала. На 22. лютого того ж року Корчинський мав знову мати відправу в Стар, та коли прийшов коло церкви, то побачив двері заложені великою залізною штабою. Відтоді він відмовився відправляти в церкві, бо бачив, що це грозило великими клопотами, і відправляв у хаті Федора Мельника. А наші відправи відбувались там у хаті Павла Пасемка. Та кож звозили ми вже дерево на будову хати для священника у Стар.

Тепер показалося ясно для всіх нас, що було б добре, якби запис землі був залишився в опіці єп. Легалія, та не було вже на це ради. Не лишалося греко-католикам нічого іншого: треба було шукати права, на що так незабаром рішались.

Тимчасом зближався Великий день того ж року, який відзначився вже не тою радістю, я-

кою зустрічали поселенці це велике свято два рази перед-тим.

Сумний Великдень.

До великодньої відправи в церкві приготувалися обидві групи — греко-католики з о. Заклинським, великі числом, приписували собі першенство вступу до церкви, бо ж церква греко-католицька; православні з Корчинським уважали, що вступ належиться їм, бо земля на якій стояла церква, записана на трьох з них і вони, мовляв, могли робити, що самі хотіли.

З'їжджались поселенці десятиками миль, а тому, що відправи одна і друга були заповіджені на ранню годину, то далекі виїжджали зі своїх домів уже в суботу вечором, щоб бути на час. Рух коло церкви був цілу ніч. Прибуваючі розтаборювались окремо: греко-католики коло одної ватри, прихильники православних коло другої. Не обійшлось без лайок; одні других сварили та прозивали, а гарячіші навіть поривались до бійки.

Надійшов ранок і почалися приготування до Богослуження. Нараз прибуло трьох полісменів (РСМР), про що постарався Корчинський, сподіваючись клопоту. Прийшов о. Заклинський і з греко-католицьким гуртом у числі яких 150 осіб почав приступати до церкви. Поліція стала коло дверей

і до церкви не пустила нікого. Тут враз привозить Мих. Пулишій батюшку Корчинського з Востоку, який зараз зі своїм гуртом у числі яких 60 осіб сміливо почав йти до дверей церкви, думаючи, що поліція їх напевно впустить до середини. В тім моменті посипалась лайка і крики. Одні другим кричали: "Забирайтесь, то наша церква, не маєте тут права"! Полісмени в цьому положенні поступили зі свого становища розумно, бо не впустили до церкви ані одних ані других. Корчинський, побачивши, що в церкві не буде, відступив зі своїм гуртом на лівий бік та чекав, що має статись далі. Та ані греко-католики ані православні не думали забиратись. Так проминув спорий шмат часу. Сонце вже піднялось доволі високо і треба було на щось рішатися. Тоді православні принесли від Ф. Мельника стіл, поставили напроти церковних дверей, накрили обрусом і Корчинський почав відправляти. Моментально з нашого гурта, що стояв з о. Заклинським з правого боку, почали кричати так сильно, що Корчинський не міг продовжати своєї відправи. Намагався він кілька разів наново починати, та за кожним разом йому перешкождали ще з сильнішим криком. Поліція дивилась на те все спокійно.

Деякі гарячі натури почали

пориватись до бійки. Найбільше поривався один з нашого гурта, Іван Данилко. Був це кремезний чоловік, високого росту. Кругле, рум'яне обличчя, русяве волосся на голові і такі ж самі густі вуса. Сильні мускулісті руки, а пальці в руках такі грубі, що, здавалося, якби так кого тарахнув тою рукою, то такому відразу кінець. І саме той Данилко був дуже розгарячився і намагався дістати в руки батюшку. Та якось вдалося його жінці і його сестрам та кільком спокійнішим людям його втихомирити.

Корчинський врешті побачив, що нічого проти такої більшості не вдіє, і забрався зі своїм гуртом до Ф. Мельника, де на подвір'ю докінчив відправу. А наш великий гурт залишився коло церкви і тут о. Заклинський також відправив Воскресне Богослуження на дворі та посвятив паски, що їх розложили були поселенці довкола церкви, як то бувало у Старому Краю.

Сумний то був наш Великдень. Та душевна радість, яку ми відчули в собі підчас двох попередніх Великоднів, коли між нами були, перший раз о. Дмитрів, а другим разом о. Тимкевич, замінилась того дня на тяжкий душевний біль. Замість сліз радості потекли сльози жалю. Замість радісних привітань "Христос Воскрес" на першій Воскресній Богослу-

женню в першій новозбудованій церкві — лунали вигуки, сварня і навіть проклони.

Початок процесу.

Не лишалось нашим греко-католикам тоді нічого іншого, треба було йти до суду. Першу скаргу внесли до мирового судді в Стар. Переслухували людей суддя Меклейн і нотар Гомз. Василь Пилипів був перекладачем. В будинку, де відбулась ця справа, були лише оскаржуючі: о. Заклинський, Павло Пасемко і Петро Мельник та обвинувачені: батюшка Корчинський, Іван Пилипів, Михайло Мельник, Михайло Пулишій та Василь Феняк зі своїм сином Петром. Кількадесят греко-католиків чекало коло дверей на вирішення судді. По довшій переслуханні почало виглядати, що суддя готовився признати церкву старим тростисам, себто православним. Та коли це почули наші, счинили на дворі великий шум; а як це побачив суддя, щось подумав і відмовився проголошувати рішення. Він сказав, що це дуже поважна справа, яка заторкує до живого багато людей, і передав справу до вищого суду в Едмонтоні.

В Едмонтоні справу греко-католиків вів адвокат Мекдоналд, справу православних адвокати Шорт і Крос. Судив суддя Скот. Переслухування свідків почалося 16. травня

1902 р. і тягнулося 33 дні. Справа закінчилася аж 4. вересня 1903 р., але суддя Скот видав вирок щойно 15. березня 1904 р., признаючи церкву греко-католикам.

Відвідини о. Жолдака.

В міжчасі відвідав наше поселення о. Василь Жолдак, як візитатор з доручення Митрополита Андрея Шептицького. Ця візитація була безпосереднім вислідом подорожі о. Лякомба до Європи, про що я згадував уже попередньо. Нашу громаду відвідав о. Жолдак у Страстнім Тиждні. Від Великої П'ятниці до Великодня поселенці відбули великодню сповідь у хаті Павла Пасемка (в церкві не відправляв тоді ніхто, бо вже тягнувся процес, а Воскресне Богослуження відправив о. Жолдак на подвір'ю того ж Пасемка в каплиці, збудованій на швидку руку з дошок. Каплицю будував Стефан Дацик. Він заложив теж у каплиці гарний образ, привезений ним з краю. А на престолі поставлено кивот, що його спровадив з краю Михайло Ільницький. Жінки скоренько те все гарно прибрали вінками й барвінком і так несподівано ми перевели величаво й торжественно цей Великдень 1902 року, а навіть бавились потім гаївок.

З о. Жолдаком я розмовляв особисто довший час. Він дуже

цікавився нашим життям і стався зібрати якнайбільше матеріялу до звіту для Митрополита. Радилися люди в нього про засновування інших парафій. Пригадую собі розмову о. Жолдака, яку він мав з Іваном Кутом про будову церкви в Скаро (про організацію цієї громади я згадав коротенько в попереднім розділі). Іван Кут, організатор цієї громади, як вже було згадано, забезпечив 20 акрів землі для греко-католицької громади і бажав, щоб о. Жолдак вплинув на деяких поселенців, які противились будові церкви у Скаро. Найсильніше противився згаданий вже силач Іван Данилко, який почав організувати парафію близько себе коло "Рівера" (нинішній Ярослав). Данилко вже то з особистих причин, вже то і тому, щоб не суїдувати з православними, не хотів включитися до парохії в Скаро, де організатори мусяли скоро щось робити, бо православні старались відібрати і тих наших 20 акрів для себе, якби наша громада отягала далі з будовою церкви. О. Жолдак відразу радив людям, щоб не допустили до втрати землі, але всіма силами старалися про церкву. Він говорив дослівно так: "Православних не страхайтеся і церкву будуйте, навіть і в їх сусідстві, коли інакше не можливо".

Як я вже згадав, переслуху-

вання свідків у процесі тягнулися з перервами більше як рік і забрали разом 33 дні. Між свідками, які зізнавали, були теж оо. Жолдак і Філяс.

Варто згадати, що на судові переслухання до Едмонтону їхали обидві сторони разом. Підчас їзди та підночовування при ватрі велися спори, сварні, а деколи приходило й до стусанів. Те саме діялося і в поворотній дорозі до дому.

Приїзд оо. Василян.

Вернувшись до Львова, о. Жолдак представив Митрополитові Андрееві сумний стан наших поселенців. Митрополит зараз же оголосив заклик до

ВПреосв. Кир Василій Ладика,
Архієп. канадійських українців.

ВПреосв. Кир Андрей Шептицький,
Митрополит галицьких українців.

священиків, щоб голосилися на місію до Канади. Та минуло досить часу, але ніяких зголошень не було. Тоді Митрополит з о. Жолдаком звернулися до оо. Василян, котрі й піднялися канадійської місії. Пізно восени 1902 р. три священики-Василяни, оо. Філяс, Дидик і Строцький, були вже в Канаді.

Впр. о. Філяс відвідав наше поселення 9-го листопада 1902 р., а на початку грудня того ж року обняв нашу кольонію в духовну обслугу о. Строцький. Замешкав він в Ів. Данчука. О. Філяс замешкав на Бівер Лейку (Мондер), а о. Дидик на Реббит-Гилс (Ледук).

Богослуження в Стар відправлялися по хатах аж до судового вироку в березні 1904 р., яким признано церкву греко-католикам. Відтоді відправа відбувалася знову в церкві. О. Заклинський незабаром після передання справи до суду виїхав з Алберти і більше не вертався.

В 1904 р. я одружився і незабаром перебрався від батька на свій власний гомстед. Тут я опинився в осередку ново-основаної парохії в Скаро і зараз включився до неї, прийнявши уряд секретаря, який виконував безперервно 30 років. Вложив я чимало трудов й часу разом з іншими ширими парафіянами в розбудову церковного і громадського українського життя в цій околиці.

Дальший хід процесу.

Здавалося, що справа скінчена, та незабаром чємо, що православні апелюють до Вищого Суду Північних Територій, який мав тоді осідок у Калгарах. Апелі переслухали 18. січня 1905 р. і відкинули. Всі кошти мали заплатити православні. Та цим вони не задоволились, але повели справу далі, тепер вже до Найвищого Суду Канади в Оттаві. Там апелі переслухали і 21. лютого 1906 р. церкву віддали православним, зваливши кошти на нас, греко-католиків.

Це був болючий удар, але ще

був один рятуюнок. По довгих нарадах наші парафіяни вирішили апелювати до Найвищого Суду в Бритійській Імперії (Приві Кависил) у Лондоні. Це потягнуло за собою величезні кошти, але вірні потішали себе тим, що, маючи за собою два присуди канадійських судів, справу в цій останній інстанції повинні виграти. Та не так сталося, як гадалось. Приві Кависил піддержав вирок Найвищого Суду Канади, відкидаючи наш апелі 3. грудня 1907 р. і звалюючи всі кошти на нас.

Тут коротенько подам, на чім опирались вирок: першого суду в Едмонтоні, який признав церкву греко-католикам, та Найвищого Суду в Оттаві, який признав церкву православним.

Уся справа була в тому, чи парафія була греко-католицька, чи православна. В едмонтонському суді після переслухання багатьох свідків суддя вирішив, що парафія була організована як греко-католицька і коли парафіяни, будучи без священників, писали просьби до Львова по священників, то знали добре, що звідти інших їм не вишлють, тільки греко-католицьких. Також пишучи до о. Заклинського, всі заявили були своїми підписами, що вони греко-католики (уніати). На цьому спирався суд в Едмонтоні, те саме становище зайняв

Преосв. Кир Никита Будка,
перший єпископ канадійських українців

також апеляційний суд у Калгарах. Найвищий Суд в Оттаві, розглядаючи зізнання свідків, прийшов до висновку, що церква була греко-православна, бо на дозволі, що його три парохіяни вибрали восени 1897 р. на рубання дерева в державнім лісі на будову церкви, було в однім місці чомусь зазначено, що дерево потрібне на будову греко-православної церкви. Дальше той суд підкреслив і те, що коли парафіяни з о. Тимкевичем відобрали церковну землю згід опіки французького єпископа, то цим вони виявили свою нехоть до римо католицького проводу. Ці висновки піддержав також Приві Кавнсил.

Постанова будувати другу церкву.

Позбавлені церкви з площею і витративши багато тисяч доларів на процес, ця геройська парафія збирає свої сили до купи і задумує будувати нову власну церкву. Та це приходило вже з трудом, бо багато з тих поселенців, особливо з дальших околиць, що були спершу членами парохії, включалися поволі в новостворені церковні громади, які основувались по різних околицях. До несення прапора першої української греко-католицької парафії в Канаді залишилося всього понад двадцять із перших основників і з

тих, що включилися в парохію, як прибували в цю околицю. Були це: Микола Тичковський, Петро Мельник, Микола Шпачинський, Пилип Німчук, Іван Борис, Андрій Николишин, Іван Мельник, Павло Федорків, Андрій Пайш, Дмитро Скублений, Павло Пасемко, Йосиф Пасемко, Петро Летавський, Микола Мальований, Яків, Панько і Трохим (брати) Михальчуки, Федір Мельник (не той, що був у комітеті), Михайло Летавський, Йосиф Летавський, Микола Чорний, Володимир Гевко і кілька інших.

Відвідини Митрополита

Микола Тичковський подарував на двох своїх фармах площі на церкву і цвинтар і в 1909 році приступлено до будови церкви. Фарма, на якій збудовано другу церкву, сусідувала одним рогом з тою, на якій стояла церква втрачена. В часі від остаточного закінчення процесу до вибудування церкви богослуження відбувалися по хатах, зразу у Пасемків, відтак постійно у Тичковського. У тій хаті покійного Миколи Тичковського, що сьогодні стоїть пустою, ми заспокоювали наші душевні потреби. Тут сповідалися і причащалися, тут дружилися, хрестилися і святити паски (на подвірю цього господаря). Крім о. Строцького відправляли тут оо. Филипів, Тимочко, Дидик,

Преосв. Кир Миль Саварин,
Апостольський Ексарх Західної Канади

а в часі будови нової церкви обслуговував парафію о. Крижановський (всі ЧСВВ). Покійний о. Крижановський дуже болював над утратою цієї першої церкви і всіма силами старався, щоб якнайскоріше збудувати другу. Він переводив окремі збірки по всіх тодішніх парафіях та місійних станицях, щоб допомогти в цій справі. У цій хаті гостили наші поселенці Митрополита Андрея Шептицького, коли він 1910 року перший раз звидів Канаду. Митрополит в особливий спосіб був зацікавлений цією громадою, що вела таку тяжку й кошову боротьбу з російським православ'ям. Митрополит просто виливав любов зі свого серця для поселенців, що так мужно стояли в обороні своєї католицької віри і гідності. В часі цих високих відвідин будинок церкви був заледве трохи скінчений знадвору. В найближчих кількох роках викінчено церкву в середині і помальовано та справлено всі потрібні речі. На окрему згадку заслуговує престіл і кивот, дуже гарно вирізьблені. Не помилюся, як скажу, що це була тоді найгарніша церква в Алберті.

Єпископ Никита Будка відвідував цю церкву й парафію теж, подібно як Митрополит, з особливим зацікавленням, щоб познайомитися з людьми, як, подібно як він, вели бо-

ротьбу з напасниками за католицьку віру. Вони з російським православ'ям, він з модною тоді т. зв. автокефалією, а власиво свистунівщиною.

Нове нещастя

Життя пішло далі вже спокійно і ніхто з вірних навіть не подумав, що цю парафію навістить знову тяжке горе. А саме у Страстний Четвер 1922 р. десь опівночі з невідомих причин вибух у церкві вогонь і за кілька годин з церкви лишилась купа попелу і бляхи. Здавалося, що це буде вже смертельний удар, що парафія не зможе вже відбудувати цієї великої втрати. Тим більше, що парафіяни, які цього хотіли б, могли легко включитися до сусідніх парафій.

Але таке не судилось цій зразковій піонерській парафії. Вона й далі мала бути тим живим і тривким пам'ятником сильної віри всіх тих перших поселенців та їх нащадків, що стали так твердо в обороні своєї релігійної і національної гідності, в обороні віри своїх батьків, дідів і прадідів.

Будова третьої церкви

В комітеті, який взявся до будови нової, вже третьої церкви, були: Павло Пасемко, предсідник, Іван Борис, другий член комітету, Микола Мальований, третій член комітету і секретар фінансовий. Гроші з асекура-

Група наших піонерів перед церквою у Стар. Перший ряд відліва Олекса Сенишин, Петро Летавський (дьяк), о. Навкратій Крижановський ЧСВВ., парох, Микола Шпачинський (дьяк), Йосиф Летавський. Другий ряд відліва: Василь Костишин, Михайло Тичковський, Панько Михальчук, Василь Кульматицький, Микола Мальований (секр. церк. упр.), Пилип Німчук (батько автора споминів, старший брат), Іван Німчук (автор споминів); малий хлопець—Стефан Костишин. Світлина з 1912 року, на якій наші піонери стоять перед входовими дверми церкви, що десять років пізніше (1922) згоріла.

ції, які одержано, ледве вистачали на початок, отже треба було фондів. Тоді в родині Миколи Мальованого зродився дуже корисний плян. В листопаді 1924 р. Степан Мальований, син Миколи, зорганізував аматорський гурток. Головою гуртка був Касіян Летавський,

заступником Михайло Скублений, секретарем і касієром Михайло Мальований. Управа гуртка заохотила молодь вивчити гарне представлення п. з. "Пібралися". Песу вивчили добре і з нею обїхали всі довколишні місцевості. Долучивши прихід із цих вистав до асеку-

рації та зложивши більші суми ще й від себе, почали будову церкви в серпні 1926 р. Цим разом будова йшла на гарній площі в сусідстві цвинтаря, теж на фермі Тичковських, чверть милі на північ від погорілої церкви. Робота йшла швидко і вже в 1927 році церква була готова. В році 1931, на Успення Матері Божої (храмове свято), теперішній наш Архієпископ Кир Василій Ладика посвятив нову церкву при великим здвизі вірних.

І в цій церкві не обійшлось без прикрого випадку. В 1935 році якийсь злочинець вломився вночі до середини, розбив кивот і забрав чашу й інші дорогі речі...

Закінчення

В цій, що так скажу, третій частині свого існування наша піонерська парохія у Стар розвивається справді дуже гарно. Парафіяни, як старші так і молодші, тісно співпрацюють із собою та з о. парохом. В церкві і коло церкви та на цвинтарі все у вірцевім порядку. Є гарна дзвіниця з каменя, мають теж парохіяльний будинок, що дуже стає в пригоді при різних потребах. Найбільше признання треба дати Впр. оо. Василям, що від свого приїзду до Канади постійно обслуговували цю парафію та своїми науками і вказівками

довершили такого подивугідного діла.

Ця парохія стала наче б матерньою. Навколо неї створились нові парохії, організовані поселенцями, які на початках немов виховувались у ній.

На Успення Пресв. Богородиці 1948 р., в 50-річчя збудування церкви у Стар, парохія вітала в себе величаво Ексарха Західної Канади, Преосв. Кир Ніля Саварина.

Теперішнім парохом є Всч. о. Василь Чопей, що вмів з'єднати собі не тільки загальну пошану, але й дійсно щирю любов як старших членів парохії, так і молоді.

З парохії вийшли два священники: о. Мартирій Вінцентайло та о. Василь Скублений, обидва ЧСВВ. На жаль, о. Скублений, що по висвяченні виїхав на вищі студії до Риму, незабаром занедужав і там помер.

Вийшло з парохії також сім Сестер Службниць: Сестра Таїда з Летавських, Сестри Вероніка, Марія і Тереса з Мельників, Сестри Сузанна і Василія з Старків. Всі вступили до Згромадження на самих початках; крім того Сестра Теофанія з Мальованих, яка вступила до Згромадження кілька років тому.

Першим учителем з цієї околиці був Стефан Мальований, який пізніше, по студіях хемії, виїхав до Квебеку, де працює

Церковна управа в Стар (1952). Сидять відліва доправа: В. Кутний, Мих. Скублений, К. Летавський, о. В. Чопей, парох, Ів. Скублений, Мих. Мальований

як хемік у великій фабриці. До-тепер вийшли учителі з цієї па-рафії з родин: Тичковських, За-ходів, Качурів і Кмеців.

Теперішня церковна управа: голова о. В. Чопей, заст. голо-ви Василь Кутний, секретар Ми-хайло Мальований, касієр Ми-хайло Скублений, член управи Гриць Мальований; контроль-на комісія: Іван Прокопів, Ка-сіян Летавський, Михайло Тир-кало. Старші братя: Касіян Ле-тавський, Михайло Скублений, Іван Скублений. Старші сес-триці: Ксеня Кутна, Марія Ле-тавська.

Кінчаючи цей свій спомин про наші організаційні почат-

ки, я старався описати все так, як воно було насправді. Не мав я на гадці когось неслухно ви-хвалювати чи осуджувати, а писав тільки правду. Повне від-творення початків організацій-ного життя в цій околиці ма-ло б включати також початки шкіл, муніципальних управ, як теж громадського та політич-ного життя. Та я в це не вхо-див, але раджу тим, що ма-ють зацікавлення до цих справ, збирати пильно всякі дані і списувати всі важніші події, що колись дуже придасться до написання повної історії цієї чи інших наших місцевос-тей у Канаді.

ЧИТАЙТЕ І ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

Католицьку Акцію

Місячний орган Централі Українців Католиків
Західної Канади.

Річна передплата тільки \$1.00

Адреса така:

"Catholic Action," 10967 - 97th Street, Edmonton, Albe

Цю книжечку видано при допомозі Відділів БУК та УКЮ в Стар,